

Próbadarázs

Teréz könyve IV.

Kató Károly megint idehaza volt. Hetek múlva tért vissza, sötétedés után, ahogy régebb. Ismét észrevétlenül nyitotta ki az ajtót, s ment be az ebédlőbe, csak a tejüvegen fölfutó fény jelezte váratlan megérkezését, s Teréz nem akart benyitni hozzá, nem akart számonkérni semmit, inkább ő maga szaladt volna el, hogy többé vissza se térjen. A férfi odabenn kibontotta a tíz deka szebeni szalámit, és meggyújtotta a karos gyertyatartóban a gyertyákat. Időnként a lobogó lángok magasságába emelte a szalámihéjakat, majd lehullatta a morzsák közé, gondolkodni kezdett, és nem tudta, hogyan álljon Teréz elé az ismétlődő távolmaradás után, merre irányítsa kettőjük sorsát; végül gombóccá gyúrta a papírt a maradékkal, behajította a kályhába, keskeny cetlit vett elő az irattárcájából, jegyezni kezdett rá, majd felállt, és határozottan elindult az asszonyához.

– Teréz kérem – mondta a legmélyebb hangján, s igyekezett nyugodt maradni. – Nem szeretném, ha távollétem félreértésekre adna okot; épp ezért nyolc pontba foglaltam össze késésem justificálható okait, hogy maga ebből vonja le a végső következtetést, függetlenül a pillanatnyi érzelmeitől...

Miután végigmondta ezt, hirtelen visszazökkent régi fölényébe, s most már úgy állt ott a heverő mellett, mint aki megtette a magáét, s most a másik fél válaszát várja, hogy előterjeszthesse a nyolcpontos magyarázkodást. Teréz azonban idegenül mosolygott ezen a színpadi jelene-ten, ezen a kiáltó magabiztosságon, később pedig azt mondta:

– Rendben van, Károly. Ha maga nyolc pontba össze tudta foglalni botrányos és megalázó viselkedésének okát, és sikerült tisztára mosakodnia, akkor én abból fogom levonni a végső következtetést, függetlenül az „érzelmeim-től”, amint mondotta...

És most már kitört belőle a zokogás, és végignyúlt a heverőn, mint aki lemondott az életéről is. Kató nézte hullámzó hátát, fölcsúszott szoknyáját, nyakának fehér bőrét, és zavaros érzések süllyedtek és emelkedtek benne; dühére szájalom tolt, aztán szeretet s meghatódás járta át, s mindjárt utána rajongva kezdte figyelni a zokogó nőt; egyik pillanatról a másikra elhitette magával, hogy még sosem szerette ennyire, még házasságuk első napjaiban sem. Pedig csupán az történt, hogy váratlanul megkívánta e vergődő helyzetében, s rájött, hogy a szenvedő gyöngédség is ama kevés lehetőséghez tartozik, amely még csigázni tudja őt, és önbizalmat ébreszt benne...

Ledobta a zakóját, megoldotta nyakkendőjét, leült a heverő szélére, és ujjaival izgatottan fésülni kezdte a Teréz haját; belelehelt pihés nyakába, ajkával megérintette a fülét, s közben olyasmit dünnyögött, hogy ezután másként lesz, mert nemcsak az önérzete szenvedett eddig, de az is fájt neki, hogy amíg nem tud teljes értékű férfi lenni, felesége iránti rajongását is képtelen bebizonyítani. Teréz lehunyta szemmel, némán fogadta a férfi közeledését, hagyta, hogy a tenyerét alája csúsztatva, a hátára fordítsa, hogy babusgassa, lehántsa a harisnyáját, kigombolja a blúzát, mert rettegett, hogy őt teszi felelőssé, ha ritkán fellobbanó szenvedélye is eredménytelenül huny ki; ugyanakkor a szótlan beletörődéssel saját kiszolgáltatottságát is meg akarta bosszulni önmagán, hadd érezze át, hogy a férfi azt tehet vele, amit akar, annyiszor alázhatja meg, ahányszor neki jólesik, mert nincs se ereje, sem bátorsága védekezni, ellenállni...

Pár hét múlva Teréz az írógép mellett ült, és vezércikket gépelt a vörössarkok meg a kultúragitációs brigádok szerepéről, amikor megérezte a cukrászdai konyháról fölpárolgó kozmált tej szagát, a szájához kapott és beszaladt a vécébe. Mikor kijött, vörös volt és könnyezett, de még e gyötrő érzésen is átdobolt egy újfajta és eddig ismeretlen boldogság, mert ekkor ébredt rá, hogy terhes. Károlynak még nem szólt ezután sem, de ő maga napról napra izgatottabban figyelte, mi történik benne, s annyira óhajtotta a csecsemőt, hogy olykor már látta is odabenn,

mint kisujjnyi, rózsaszín kaucsukbabát, amelyet lányka korában fűrésztött.

Titkon babakelengyét vásárolt: pólyapárnát, tenyérnyi ingecskéket, apró kötött sapkát, s mert hallotta, hogy gézt nem mindig lehet kapni, amikor talált egy Rónácteplepi üzletben, száz métert vásárolt belőle. Honnan is tudhatta volna, mennyi szükséges? Senkije sem volt, akitől a titkot közölhette volna, akitől tanácsot kérhetett volna. Károlynak feltűnt a hatalmas csomag, s már az is, ahogy Teréz hozta; gyanakvón megbontotta a papír egyik végét, mert örökké aggódott, hogy az asszony szórja a pénzt, messze túllépi a „plusz-mínusz ötven lejt”: ujjai nyomán elpattantak a zsinegek, mint a szakadt húr, aztán az asztalra hajította a göngyöleget, és számonkérőn nézett a feleségére. Teréz mosolyogva, pironkodón vallotta be, hogy várandós, s közben a férje arcát figyelte, azt hitte, örülni fog a bejelentésnek, úgy veszi a hírt, mintha máris elégtételt kapott volna a pletykára éhes világtól – talán még ölbe is kapja őt elragadtatásában; de Kató meghökkenve pillantott rá, mintha ez volna a legrosszabb, ami csak érhetne, fölkapta a gézt, és maga elé libbentett egy réteget a puha anyagból:

– Hogyhogy terhes, hiszen alig közelítettem magához?!... – üvöltötte. – De ha megtörtént is ez a csoda, ez a *szűznemzés*, miért nem szólt idejében?!...

Teréz csak sápadozott:

– Meg voltam győződve, hogy maga lesz a legboldogabb ember, ha megtudja, hogy várandós vagyok...

– Boldog?!... Ugyan mitől?!... Ha tudnám, hogy szíami macskát szül, talán megrendülnék... De egy pucér gyerekeknek miért örüljek?!...

És szagatni kezdte a gézt, körbe-körbeforogva tépte, a puha anyag pedig kitöltötte a konyhát, már magasan örvénylett a villanyégő alatt, körülfonta az őrjöngő embert, aki belecsavarodott, akár egy lágy, elszakíthatatlan felhőbe. Teréz egész éjjel szipogott, s ha olykor elcsön-desült egy-egy percre, a picéhez beszélt, őt is és magát is bátorította; ettől azonban ismét ráébredt védtelenségére, és kezdte előlről a sírást, miközben a férfi részvétlenül horkolt mellette. Mióta újra visszatért, csak egyetlen eset-

ben, az érkezés óráiban közeledett hozzá, s a konyhai düh-roham után, amint látta Terézt elnehezülni, valami új-fajta ingerültség virult ki benne. Kőtekedni kezdett az asszonnyal, lustának és kényelmesnek mondotta; boszszújában darazsakat fogott össze, körömcsipesszel agyonnyomta őket, és a lakás különböző szögleteiben helyezte el, hogy ellenőrizze, vajon takarít-e rendszeresen Teréz; ezeket a rovarhullákat próbadarazsaknak nevezte el; máskor az asszony hasára pillantott, leste, hogy domborodik-e már, majd a tenyerét a szája elé kapva vihogni kezdett Teréz hallgatag komolyságán, és a rézből domborított asszonyfejre mutatott, amely a falon függött:

– Amott egy rézpofa, emitt egy pléhpofa!...

S ez volt az a jelenet, amelyre Teréz évek múltán is visszaemlékezett, amelyet ott látott házasságának minden kínja és nyomorúsága fölött, mert ahogy a férfi kacagása átbugyborékolt szájára szorított ujjainak a résein, ahogy egész arca földuzzadt és lilavörösen kiszélesedett a tomboló jókedvtől, rádöbentette, hogy ez az ember nemcsak idegen számára, de ellensége is, aki gyűlöli a saját magát. Odament az ablakhoz, félrehúzta a függönyt, és zúgó fejjel sokáig bámult ki a sötétbe. Még mindig nem tudott fölcusúdni abból a meghökkenésből, hogy egy „tanult ember” ide tud aljasodni, s miután kicsúfolta és megalázta őt, és a házat, ahova elhozta, a szolgálat házává változtatta, most a leendő anyából is gúnyt űz, és nincs előtte egyetlen tiszta vagy szent fogalom. Később behúzó-dott a szobájába, pongyolában végigfeküdt a heverőn, s hogy lefoglalja magát, s elűzze sötét gondolatait, annyi idő után először, fölnyitotta az Újszövetséget: „A szeretet hosszútűró, kegyes: a szeretet mindent hiszen, mindent remél, mindent eltűr; a szeretet soha el nem fogy...”

Összecsukta a Bibliát és visszatette a kis szekrényre, P Jancsika és Juliska fölött örökdő angyal mellé, és közben arra gondolt, hogy bármennyire igyekezne is csalni magát, be kell vallania, hogy őbenne többé nincs szeretet; csak most érzi, mennyire kiégett e férfi mellett, hogy Valóban zengő érc és pengő cimbalom az ő lelke, jóltehet nem cselekedett éktelenül, nem kereste a maga hasznát, nem gerjedt haragra, nem róta fel a gonoszt.

Minél inkább igyekezett azonban magára erőszakolni a kiégettség érzését, annál többet gondolt a picire, amely, függetlenül az ő sorsától, él és békén növekszik benne...

Kató Károly mintha utolsó kötekedéseivel és gúnyolódásaival szintén lezárta volna a kettőjük viszonyát, napokon át szó nélkül jött-ment, az asszony terhességének tudata eldöntötte a sorsát, valahova készült, menekült innen. Egy idő óta ahányszor fordult, mindig újan vásárolt holmival tért haza; előbb hatalmas disznóbőr útitáskát hozott, aztán pizsamát, papucsot vett, kicserélte a borotvakészletét; olykor megállt a szoba közepén, komoran tűnődött nyitott notesza fölött, ismét elment, ismét hazaloholt, más csomagokat bontott ki, tett-vett, hajladozott, olykor még füttyörészett is.

Mióta várandós volt, Teréz naponta gondolt haza, nem értette, miért hallgatnak az övéi, miért hagyják válasz nélkül a leveleit. Már régóta készült meglátogatni édesanyját, de ott volt a költözés, a berendezkedés, az első hetek, hónapok zűrzavara, Károly szökései, apósának elvetemült betörése és támadása, a haldokló szerkesztő mindennapi ápolása, annyi gond és baj, hogy nem is akart így elgyötörten odaállni mama elé, aki a maga félelmével és tapasztaltságával azonnal megsejtette volna az ő sorsát, hogy egyetlen lánya egy beteg és szédelő ember csapdájába került. De most már nagyon vágyott látni őket, és esténként, lefekvés előtt egyre gyakrabban bizonygatta magának, hogy Kató Károly azért alázza meg és üz gúnyt belőle, mert látja, hogy senki sem érdeklődik iránta, nincs, aki szükség esetén megvédje. Mégis félt így vonaton zötykölődni, s talán még sokáig elodázza az utazást, ha egy reggel nem zörget, a postás. Riadtan tapogatózva, még félálomban ment ajtót nyitni, hogy átvegye a táviratot:

MAMA SÚLYOS BETEG! AZONNAL GYERE!

Telefonon beszólt a szerkesztőségbe, kért három nap szabadságot, és sietve csomagolni kezdett kicsiny, lakozott útitáskájába. Annyira idegen volt már számára a férfi, hogy csak zavarta volna, ha meg kell osztania vele

a fájdalmát, s elhatározta, hogy ő sem szól egy szót sem az útjáról, mint ahogy Károly is hallgat a sajátjáról napok óta. Kató úgy tett, mintha nem érdekelné a készülődés, de egyre gyanakvóbban nézte, aztán ideges lett és nyugtalan; végül számonkérően megszólalt:

– Csak nem megy el maga is itthonról?... Mert akkor bizonyos intézkedéseket kell...

Teréz azonban rá sem nézett; sőt hátat fordított neki, mert épp a fehéreneműjét rakosgatta a táskába.

– Talán csak nem titok, hogy hova megy? – szólta ismét a férfi, s a hangjában gyanakvás bujkált.

– Maga napok óta itt a szemem előtt készülődik, de engem nem érdekel, hogy hova viszi az ördög – vörösödött el Teréz.

– Valóban nem érdekli? – Kató most közelebb jött hozzá. – Pedig higgye el, én szeretem és... sajnálom magát...

– Hamarabb is megszánhatót volna – mondta Teréz, s még mindig kerülte a férfi tekintetét. – Ha lett volna magában irgalom, egy kitanult nőt keresett volna, akivel kölcsönösen boldoggá tehetnék volna egymást!...

– De én sosem az ilyeneket kerestem... Épp ellenkezőleg, az ártatlanok, a jóhiszeműek kellettek nekem...

Teréz földúltságában többször is ok nélkül lezárta, majd ismét fölnyitotta az útításkát:

– Az imént szánakozott rajtam, most meg valósággal kérkedik az aljasságával!

– Téved – ingatta a fejét Kató mosolyogva. – Nem kérkedem, csupán úgy vallom be, mintha azt közölném, hogy orbáncos lettem vagy kikezdett a rüh... Hiszen az orvosok sem tesznek különbséget szép és rút betegség között...

– A magától mégis elborzadnának... És most nagyon kérem, menjen innen, legalább udvariasságból legyen kíméletes!

Kató Károly szomorú meglepődéssel nézett rá, kissé odébb húzódott, és vontatott, mély hangon dörmögte:

– Igaza van, beteg vagyok... Sokkal betegebb, mint ^ahogyan magam is gondoltam eddig... Újabb és újabb vérátömlesztésre van szükségem... És aki egyszer megajándékozott, fölfrissített, az többé már nem segíthet raj-

tam... Így hát minduntalan más és más áldozatot kell keresnem... Bizonyára így kerültem össze magával is... Teréz megdöbbenve fordult feléje; csak most értette meg valójában, hogy az öreg Kató Pista miért mondta, hogy Károlynak gyermeklányra vagy zárdaszűzre van szüksége...

– Ha nem állna itt előttem, el se hinném, hogy ezeket a szavakat élő és érző ember mondta... Hiszen maga már nem is ember! ... Maga egy szörnyeteg!...

A férfi kis öngúnyjal, fájón mosolygott:

– Miért?... Mert jobban szeretem önmagamot, mint másokat?... Mert élni akarok, akár a mások élete árán is?... De hiszen minden ember ilyen...

– Nem igaz! – kiáltotta Teréz könnyezve. – Csak azért látja betegnek az egész világot, mert minden porcikáját kikezdte a romlottság... Mert már a szemét is megtámadta a baj!... Létezik szeretet is a világon, amely enélkül már rég elsüllyedt volna, magával együtt!...

Kató Károly még mindig ugyanúgy mosolygott, de közben mintha tünődően emlékezett volna valamire:

– Látja, épp ez a gyerekes hiszékenység csábított már az elején... Emlékszik, mit mondtam annál a kis kávéházi asztalnál?... „Csak addig tehet boldoggá engem, amíg pirulni tud egy trágár szótól is...” De őszintén bevallom, ennyi jóságra és hiszékenységre mégse számítottam...

Végül Teréz lezárta az útításkáját; de a könnyeitől már a saját kezét sem látta.

– Miért nem hallgat már? – fakadt ki ismét. – Mire: való annyi alávaló szerep után most eljátszani az érző és őszinte ember szerepét is?... Ez nem magának való... Ebben nem tud meggyőző lenni; ebben csak ripacszkodik!...

Kató Károly sértődötten odalépett hozzá; megragadta a vállától és a szemébe meredt; már ismét ugyanaz a vad, erőszakos férfi volt, aki nem szenved el a vereséget:

– Épp az utolsó pillanatban akarok megkegyelmezni magának, érti, maga szerencsétlen!... Épp most akarom beavatni abba, amit eddig nem tudhatott!... Figyeljen hát rám: nekem egy megelőző viszonyból már voltak

gyermekeim... Mégpedig kettős ikrek... De mindkettő oly remekre sikerült, hogy ma is spirituszban őrzik őket... Ne csak tőlem őrizkedjék hát, hanem a magzatomtól is...

Később, mikor Teréz már vonaton ült, még mindig nem tudta elhinni, hogy Kató igazat mondott, s az ismeretlen nő valóban szörnyszülötteket hozott világra tőle; úgy vette ezt, mint a legalattomosabb bosszú megnyilatkozását, mint gyilkos cselekedetet, amellyel a menekülő férfi mérget akart önteni a méhében fejlődő magzatra is, hadd eméssze a kétely, hadd üvöltsön egyszerre a testi-lelki fájdalomtól. Hazugságnak vélte Kató szavait már a pusztán azért is, hogy kímélje magát, mert megsejtette, hogy rá kell készülnie egy másik megrázkódásra, amely Biharváron fogja érni, s ha nem hessenti el a gyülekező árnyakat, képtelen lesz később eleget tenni a sok feladatnak, amely ott várja őt. A kis kerti ház ajtaján cédula fehérlett, és Józsi közölte, hogy az urológián van, a 7-es kórteremben.

– Veseelzáródás... – mondta, amikor meglátta őt, azon a tompa, száraz hangon, amely az erőszakolt nyugalomból szakad föl. – Ma már be se engedtek hozzá; itt várom az orvosi konzíliumot...

Teréz a kórterem ajtajára pillantott, és egyszeribe elfehéredett körülötte a világ, mintha langyos mézsztejbe merült volna alá.

Temetés után elhagyott házba tért vissza. Kató Károly nemcsak az öltönyeit vitte magával, de az iratait s a bélyeggyűjteményét is, amiből Teréz már tudta, hogy többé nem tér vissza a dániai tapasztalatcseréről, amelyet egyszer-kétszer futólag említett előtte. Sötét kosztümben, fekete kendősen járt be a szerkesztőségbe, és nemcsak a gyász viselte meg, de attól is félt, hogy elveszítheti az állását a nyugatra szökött férj miatt, vagy egyéb kellemetlenség érheti. Erre talán nem gondolt volna oly gyakran, ha nem érzi magában a fejlődő életet, amely most is csak arra volt jó, hogy újabb képzetekkel borzongassa: vajon gyomrának émelygését, ájulásos roszszulléteit nem az okozza-e, hogy már ez az ujjnyi csöpp-

ség is rosszat akar neki, folytatván apja gyilkos gonosz-
kodásait?...

Félénken nézett szét a szerkesztőségben. Mióta Por-
kolábot eltemették, jobban félt, mint azelőtt; az örök
haldokló csak egy részét töltötte itt az idejének, s ha
valakit hirtelen „megsegített”, annak oka volt, még ha
váratlanul közölte is az elbocsátást; Sebes rehabilitálása
és főszerkesztői kinevezése óta azonban sehogyan sem
tudott tájékozódni, bár a szerkesztés gyorsabban és si-
mábban ment, mint azelőtt. Az új főnök nem fektette
el a kéziratokat, nem gyötrődött a válaszon; ott az elő-
szobában vette át a verset, novellát, földobta magát az
alacsony, hosszú asztalra, amelyen a kollektívok sorakoz-
tak, tekintetét mohón és gyanakvóan táncoltatta végig a
sorokon, aztán már nyújtotta is vissza a kéziratot a szót-
lanul és ijedten várakozó munkatársaknak: – Szép her-
metikussal vers, tegye el emlékebe az elvtárs; de nekünk
hozzon másat, a harcról, az építésről; — Sajnálom, de ez
is éppolyan periférikus novella, mint amilyeneket eddig
szállított; azt tanácsolom, hogy amíg nem tud kitörni
ebből a környezetből, addig ne is próbálkozzék nálunk
közléssel! – S hogy feloldja mindannak a nyomasztó
komorságát, amit mondott, az összegöngyölt kéziratot a
meglepődött prózaíró felső zsebébe dugta, máskor pedig,
ha olyan munkatárs jelentkezett, akit valamelyest tisz-
telt a kora miatt, leugrott az asztalról, előrehajolt, és a
farát fölpúposítva így szólt: – Rúgjal seggbe, ha jól-
esik, tudom, hogy hülye vagyok, hogy nem értek a
vershez; de hidd el, ezt így, ahogy van, nem tudom
leadni! – Egyre kevesebbet volt azonban oly vidám,
mint régebb, amikor még nem neki kellett tartania a
hátát a hibákért; állandóan figyelt, kicsi kefebajusza,
vastag szálú szemöldöke minden szóra megrezzent, és
bármily távoli szögletben beszélgettek, vitáztak is az elv-
társak, úgy avatkozott be, mint aki egyetlen megjegyzést
sem szalasztott el. Közben azonban félt, a legártatlanabb
szóban is célzást érzett önmaga iránt; kisápadt, az ajka
elkékült, s idegességében gyomormenést kapott.

Teréz különös és egyedülálló világnak kezdte érezni a
szerkesztőségi életét, sosem gondolta volna, hogy eny-

nyiféle s más-más alkatú ember csinálja a lapot, hogy itt is vannak szelíd és jóságos emberek, de törtető és képmutatók is, hogy vannak félszeg nagytehetségűek, akik megszenvednek minden elfajzott vitát vagy veszekedést, s vannak, akik örökös hangoskodással, bohóckodással leplezik ürességüket; ez a sok friss észrevétel arra készítette, hogy figyelmesebben olvassa mindazt, amit gépel, hogy fölfedezze a külső élet s a szerkesztőségi élet összefüggéseit, mert lehetetlennek találta, hogy egyik független legyen a másiktól. S azon a napon, amikor Sebest beiktatták, minden kéziratot szóról szóra elolvastott, mielőtt még gépelni kezdett volna.

Kulturális figyelő

Az eszmeiség az, amelyből sosem kérhetünk eleget, és amiből a költő sohasem nyújthat annyit, hogy az sok legyen. Jelenleg a láthatóbb és elevebb veszély az intimizmus és a hermetizmus oldaláról közelít, tehát a főtűz iránya ez kell hogy legyen... De a kétfrontos harcot nem oszthatjuk ketté úgy, hogy egyesek csak az egyik, mások csak a másik fronton harcoljanak... Mit sem ér a terepen gyűjtött tények és adatok halmaza, ha annak összefüggéseit a költő nem tudja felfedni, ha nem tudja rendszerezni az észlelteket...

Megjegyzések az irodalomról: A tipikus helyzet megteremtésének követelménye elengedhetlenné teszi, hogy egy hősnek – például valamely üzem igazgatójának – a szerepeltetése esetén az író az üzem különböző szervezeteinek, brigádjainak, termelési értekezleteinek a képviselőjét is ábrázolja.

Új élet hazai színpadjainkon: Baranga darabjának (**Diadalív**) kétségtelen erényei mellett, a burzsoá társadalom leleplezése mellett, legfőbb hibája az, hogy a párt soraiba befurakodott áruló kalózkodását olyan időre teszi, amikor a párt már megtisztította sorait... Míg az említett darabban a negatív alakok cselekvő emberek, addig az újat képviselő pozitív hősök alakja élettelen.

Képzőművészetünk néhány kérdése: A harcoló kommunista alakját festette meg P. J. **Partizán** című akvarelljében. Első pillantásra a havas domboldal, a tekerőző szögletes lombok, a télreggeli ködbe vesző falu finom vonalai vonják magukra a figyelmet...

Egyébként fel kell számolni azt a helytelen nézetet, amely szerint csak az ipari témánál, az élmunkás-portrénál, a kollektív gazdaság, vagy ehhez hasonló témáknál kötelező a harcos állásfoglalás, de a tájképnél – nem is beszélve a csendeletről – nem kötelező.

Az osztályerőviszonyokról

Ne tévesszen meg bennünket a kérdés megítélésében, hogy a kulák gyakran a parasztság többi rétegére jellemző életmódot folytat... Tehát lehet valaki **dolgos** kulák, folytathat a parasztság többségéhez hasonló életmódot, ez még nem változtat kizsákmányoló helyzetén.

Íme, mi menti meg a kapitalizmust!

Zöld színnel megszüntethető a munkásoknak az a rossz szokása, hogy gyakran nézik a faliórát. Az órára zöld színnel festék rá a gyártulajdonos képmását – ajánlja üzlettársainak Mr. Kelley. Az emberek többsége nem szenvedheti a zöld színű kört, ez kellemetlen érzést vált ki benne, s inkább nem nézi majd egyfolytában az órát.

Végül Teréz átolvasta a legépelte kéziratokat, egy-egy elvétett szót, betűt kijavított, mikor azonban a zöld számlapú órához ért, s maga elé képzelte az ugyancsak zöld arcú gyártulajdonost azzal a penészszerű arcával, egyszerűen unalom és csüggettség fogta el, ásított, és egy pillanatra nekitámasztotta homlokát az írógéphez.

Édesanyjuk halála után Teréz gyakran kapott hírt róla, hogy a bátyja ismét megnyert egy-egy újabb pert, amelyben tekintélyes emberekkel állt szemben, és örült Józsi sikerének, mindig is arra áhítozott, hogy legalább ő emelkedjék ki a családból, ha már édesapjuk élete oly tragikusan félbeszakadt. Néha azonban mégis valami fájó irigység sajgult Terézbe, mert arra gondolt, hogy Józsi, aki mögéje tudott látni a legalattomosabb szándéknak is, aki bátor volt és határozott mások védelmében, őérette nem állt ki, őt magára hagyta, kiszolgáltatta egy vámpírnak; de csupán múló érzés volt ez, mert mindig talált mentséget számára, és most is annak az elhatározásnak a vigaszával gondolt rá, hogy épp tőle fog tanácsot kérni a benne fejlődő élet sorsáról: szülje-e meg időre Kató Károly ijesztő vallomása után is, vagy forduljon

orvoshoz, mielőtt újabb tragédia szakad rá, s olyan gyereket hoz világra, akit mindennap el kell majd siratnia, ha csak rátekint is... Végül elszánta magát, és levelet írt a bátyjának, hogy életbevágóan fontos ügyben szeretne beszélni vele.

Józi pár nap múlva meg is érkezett. Könnyű fehér vászonkabát volt rajta, sötétkék nyári nadrág, fehér zsinóros kalap, és Teréz úgy találta, hogy Bródy Sándorhoz hasonlít. Miután szeretettel átölelte a hűgát, nem akart semmit enni vagy inni, hanem csak egy kis szelet kenyert kért, mint a szigorú életű puritánok, ezt is felalá járkálva majszolta el, mert mint mondotta, hozzászokott, hogy a táplálkozásból ne csináljon ügyet, hogy futtában ebédeljen meg vacsorázzék; erről beszélve aztán odakanyarodott a hűgához, és ismét magához szorította őt:

– Már csak mi maradtunk meg a családból; talán nem is volna szabad külön élnünk!... De a munka annyira leköt, hogy alig marad időm egyébire is gondolni...

– Te mindig törekvő voltál; bármibe belefogtál, komolyan vetted; egy megnyert peredről különösen sokat beszélnek...

Jóska elengedte őt; tünődve, szomorúan mosolygott; arra az esetre gondolt, amikor az egyik gazdaság elnöke szándékosan elűtette a terepjáró kocsival a község harangozóját.

– Ez nem volt komoly ügy – szólt végül kitérően. – Sok rést hagytak a buzgó védelmezők a támadásra... Egyébként nem örülök neki, hogy ily feltűnően magamra vontam a figyelmet...

Teréz arca egyszerre megmeredt; már elfelejtette a saját nyomorúságát; csak a bátyjára figyelt.

– Hetek óta vizslatnak a nyomomban – mondta ismét Jóska. – Lehallgatják a telefonbeszélgetéseimet, provokatóröket küldenek rám... Nem félek ettől, de kényelmetlen... És főként bántó... Miért tartanak ellenségüknek azok, akik a szocializmus nevében hangoskodnak?... Már édesapánkban is erős volt a közösségi érzés... Mindennapi robotja mellett munkáskönyvtárat hordott össze, és amilyen nagy darab ember volt, annyit loholt, ügyködött... Ha pedig követelnivalójuk volt körülötte az embereknek, őt tolták maguk előtt, mert tudott beszélni, és a pontos-

ságáért, a megbízhatóságáért még Wolf úr is tisztelte... Diktálhat egy osztály önmaga ellen? ... Ez az, amit nem tudok sehogy sem felfogni...

Megállt; látta, hogy a húga már nem is a szavaira figyel, csak arra, hogy ezzel a pörrel bajba keveredett.

– Mit akarnak tőled? – kérdezte félénken. – Miért zaklatnak?... Végül is neked az igazságot kellett védened...

– Igen, de nem mindegy, hogy kinek az igazságát és kik ellen... Ha így haladunk tovább, felborul a törvényesség, és mindenféle túlkapásnak leszünk kitéve... Bár ne teljesednék be, amit jósolok, de én félek ettől, nagyon is félek...

Hirtelen azonban meggondolta magát, nem akarta Terézt mélyebben belevinni a napi politika, az erkölcs és a jog bozótjába, s mint aki derűsen észbe kap, hogy másfelé kalandozott, felvetett:

– Jóságos Isten!... Ide hívtál, hogy tanácsot kérj tőlem, én meg a saját dolgaimmel untatlak!...

Leült, s komolyan, szótlánul figyelt. Teréz elmesélte egész házasságát, és megvallotta szörnyű kételyét is, amit a pici miatt érez. Vecserda József, habár sokféle ügyet tekintett át eddig, és ismerte a sajátos törvényszéki eseteket, egyre álmélkodóbban hallgatta a húgát, közben megizzadt, arcát törölgette, néha még bele is köhögött a szörnyű és hihetetlen történetbe, valami síró-tüsszögő hangon, mintha befele sírna.

– Hogyan hallgathattad el mindezt előttem?! – kiáltotta végül. – Itt szenvedtél a közelemben, és én még csak nem is gyanítottam, hogy egy elfajzott ember hálójába kerültél!... Sőt azt hittem, hogy nyugodt és rendezett az életed – kissé talán meg is feledkeztél ró-lunk...

És mihelyt magához tért a döbbenetből, sietve és izgatottan tervekkel készített: ide fog költözni Terézhez, mielőbb áthelyezteti magát, épp elég oka van rá, hogy otthagyja Biharvárt, s támasza, védője, gyámolítója legyen a húgának; de előbb meg kell keresniök azt a nőt, aki gyereket szült Kató Károlytól, és meg kell tudni, mi az igazság abból, amit a szökött férj mondott; ugyanakkor ki kell kérni egy tapasztalt orvos véleményét is... A hely-

zetet természetesen megnehezíti, hogy a dicső apa lelépett, de talán még nincs minden elveszve, és Teréz egészséges gyereket szülhet!... Még aznap el is indult végig a városon, és este már tudta, amit Teréz ittléte alatt nem tudott kifürkészni: a nő, akivel Kató Károlynak házassága előtt viszonya volt, s aki a torz ikreket szülte, ma is a Vízügyi igazgatóságnál dolgozik, és Harmat Verának hívják!

Ez lepte meg a leginkább Terézt, mert a hölgyet eddig valahogy a távolmúltban látta, eldugott vidéki városkában, emlékek zavaros párái mögött, s íme most kiderül, hogy naponta látták egymást; ez a Vera bizonyára név szerint ismerte őt, utánafordult az utcán és kárörvendőn kuncogott, mert neki már lehetek tapasztalatai arról az emberről; kis keszeg nőnek képzelte el, vékonykának és sápadtnak, amolyan igazi Harmat Verának, s mikor másnap megtudta a címét és elindult hozzá, csupa gyöngédség és kímélet akart lenni iránta, nehogy elszólja magát, és olyasmi szaladjon ki a száján, amiből a szerencsétlen azt gyaníthatná, hogy lenézi, vagy őt tartja vétkesnek a szörnyszülöttek miatt; különben is neki van szüksége reá, és mindent vállalnia kell, akár a megalázkodást is. Mikor eltalált hozzá, egy belvárosi bérház legfelső emeletén, a rossz szekrényekkel, egymásra állított asztalokkal és mindenféle limlommal telezsúfolt folyosó végében, és becsengetett, nemsokára ijedten vissza is húzódott: az ajtórésben az a nő jelent meg, aki botránnyosan letámadta egyszer rég az utcán, és még követte is őt egy darabon: az a lóarcú, bajuszos hölgy, aki belekötött és fenyegette.

– Harmat Verát keresem... – hebegte, de még mindig nem hitte, hogy ő az; az asszony végretárta előtte az ajtót, és csak nézte a nagy, szomorú lóarcával.

Homályos szobába vezette, amelynek a falán felszakadozott a lilászvörös tapéta, s ahova talán sosem hullott be még egy keskeny napsugár sem; a két fotel meg a kanapé ugyancsak koszlott-foszlott huzattal volt bevonva, rugójuk a parkettáig csüngött; csupán a rikítívörös díványpárna oldotta fel valamennyire a szoba komorságát; a dívány előtt vaslábú asztalka állt, rajta hamutartó he-

lyett maszatos tényér. Szegénységsszag és áporodottság vett körül mindent, de a háziasszony jól érezte magát itt; meggyújtotta a homályosan világító mennyezeti lámpát, Terézt az egyik fotelbe ültette, ő maga pedig felhúzódott a díványra, és mindjárt rá is gyújtott. Látszólag közönyösen várta, hogy Teréz megszólaljon, de végül nem bírta kivárni:

– Mondja, bogaram, minek köszönhetem a látogatást? – kérdezte nyugodt, mély férfihangon, mint aki ismeri saját fölényét, s úgy tekint Terézre, akár egy tapasztalt és nagy múltú asszony. – Remélem, a házassága boldog, kiscicám... – És hunyorogva becsukta a bal szemét, miközben a nyelve hegyéről dohányszálat csipentett le; ebben a pillanatban Teréz félni kezdett; meglepte, hogy Harmat Vera úgy tesz, mintha semmit sem tudna Károly disszidálásáról, jóllehet együtt dolgoztak, ugyanabban az épületben. Gondolkozott, hogy mit válaszoljon.

– Jól tudja, kedves Vera, hogy Károly nyugaton maradt; de nem ez az én fájdalomam...

És attól, hogy kimondta a hölgy nevét, és kedvesnek szólította, egy kis bátorságot kapott, habár ő maga is csodálkozott rajta, hogy bizalmasan tudott közeledni ehhez az ijesztő nőszemélyhez, ehhez a Mirigyhez, akinek mindinkább előütközött rútsága; arca gyűrött volt és piszkosszürke, erős, férfias ajka fölött tömötten serkent a bajusza, bal válla félrebillent.

– Mégiscsak jól sejtettem, hogy van valami fájdalma – mondta Harmat Vera ugyanazon a mély hangon, és semmi meglepődést nem mutatott a férfi szökése miatt, utána ismét elhallgatott, ismét várt, azt akarta, hogy ellenfelének már a vallomás is kinszenvedés legyen, amelyen ő egyetlen kiegészítő kérdéssel sem hajlandó ezután segíteni, de kárörömében hirtelen kíváncsi lett és izgott: – No mondja csak, mondja, a legnagyobb figyelemmel hallgatom – szólt biztatón. – Hiszen azért jött ide, mert valamiért szüksége van rám, ugye, hajnalcsilagam?...

Teréz azonban még mindig tétovázott. Attól félt, hogy nekiugrik ez a nő, ha közli vele jövedele célját.

– Mégpedig nem is csekély dolgot akarhat, ha rászánta magát, hogy megkeresse azt, akinek elvette a társát!...

– Bocsásson meg, de én ezt nem akartam – bukkant ki Terézből ijedten. – Én semmiről sem tudtam...

Harmat Vera kétkedően nézte őt; tekintetében felizzott valami kis elégtétel; nagy orra remegett:

– Pedig rögtön láthatta volna, szivikém, hogy nem magához való az a férfi; Kató Károly kivételes intellektus, akinek a szellemi élet nagyobb öröm a testi életnél; aki föllázad, ha egy nő a térdei kalodájába akarja zárni őt...

Teréz alig értett valamit ebből; Harmat Vera folytatta:

– Mit tud maga a világról, a szerelemről, édeském?... Elolvasott akár egyetlen lélektani elemzést is, úgy, mint aki meztláb szakadékok fölött kószál, és időnként megborzong?... Maga egy kis butuska, akinek fogalma sincs, hogy mily különös viszonyban van néha szerelem és intellektus... Hiszen ha legalább ennyit fölfogna, akkor azt is sejténé, honnan ered a szeretetnek és gyűlöletnek az az ellentmondása, amely az okos férfiban tapasztalható a nő iránt...

Leugrott a díványról puhán és erélyesen, és az asztalka elé kerülve folytatta:

– Minél jobban lenyűgözi és megbénítja az érzékiesség az intellektusát egy olyan férfinak, mint Kató Károly, ő annál jobban gyűlöli a nőt. Mellettem pedig sosem érezte ezt a kényszert... Társalgás közben úgy siklottunk át a magyarból a franciába, franciából pedig a németbe, mintha második anyanyelvünk volna... Csodáltuk egymás gondolatait, és azt kell mondanom, hogy mi a szellemiségünkön át jutottunk el a test örömeihez is, a legtermészetesebb módon...

Kivárt egy keveset, a legélesebb vágásra készült:

– És ne csodálkozzék, ha azt mondom: mellettem gyakrabban részesült a szerelem boldogságában, mint a hitvesi ágyban... Miért néz oly meglepődve, cicuskám?... Hiszen valahányszor elszaladt kiskegyedtől, nálam zörgetett... Itt vergődött, itt panaszkodott, s keresett és nyert

is gyakran vigasztalást, miközben kiteregette családi életének minden titkát...

Mosolyogva fölhúzta elbillent vállát, aztán úgy szírpantott a cigarettából, mint aki megnyerte a játszmat. Teréz fázni kezdett valami belső hidegtől, ajka elzsibbadt; csak most zúgott át benne, hogy mi mindent nem ismer még az életből, s hogy valóban egy „butuska”, ahogy Harmat Vera az előbb mondta, noha magában biztosan buta libát gondolt; de honnan is tudhatta volna, hogy ennyi rejtély, ennyi mocsok, ennyi borzadály vette körül amúgy is példátlanul megalázó házasságát?... Az asszonyra pillantott, aki most a győzelemtől rútságában is fiatalnak látszott, csak a hajatöve izzott vörösen és árulkodón a feketére festett tincsek alatt.

– Legyen irgalmas hozzám – szólt végül Teréz, és segélykérően nézett körül. – Én nem akartam semmi rosszat... de ha mégis vétettem maga ellen, bocsásson meg...

Harmat Vera meglepődött, nem számított ennyi alázatra, ennyi ártatlan tisztaságra; zavartan nyomta szét a cigarettavéget a tányér alján, de még nem akart kiegészzni:

– Bizony hogy vétett, virágszám! – mondta bólogatva. – Elrontotta az életemet; de egyúttal a magáét is, s ez az én legfőbb elégtételelem... Meg az, hogy kétségbeesettnek látom a domborodó hasával... Csak nem Károly ejtette teherbe, áldja meg az Isten?... Csak nem akar gyereket szülni tőle?...

Kétkedően mustrálgatta a másik asszony alakját. Teréz fölállt, vánszorogva elindult, nem bírta tovább ezt a gúnyos támadást, ezt a kiszolgáltatottságot, és már lemondott arról, hogy bármit is megtudjon ettől a nőszemélytől. Mire azonban kitalált a fotelek közül, Harmat Vera eléjekerült:

– No ne siessen úgy, angyalkám!... Talán hasznára lesz, ha még vár egy kicsit: ha még szenved egy-két percet...

Erőszakkal visszaültette vendégét, és ő maga is leült. Most újra öreg volt, fáradt és csalódott:

– A külsőmről ítélve bizonyára boszorkánynak tart, aki az emberek megrontásán munkálkodik – mondta

csendesen. – De téved, aranyosom... Nem vagyok Dickens regényalakja, aki bosszút esküdött az emberek ellen, csupán azért, mert a sors gúnyt űzött belőle, és madárijesztővé maszkírozta... _És higgye el, ha most gonosz voltam magácskához, holnap hétszeresen megszenvedem ezt, és a kínok kínjával fizetek meg érte...

Más cigarettát vett ki a dobozból, de nem gyújtotta meg, csak puhítgatta a vékony, ráncolt ujjai között:

– Én is csak egy nyomorult vagyok... Éjjelenként megébredek, a halálra gondolok és félelem fog el... miért is éltem, mi haszna volt az életemnek?... – tűnődöm a sötétben. – Kivel cselekedtem jól, ki az, aki csak egy szavamért is hálás?... Egyébként tudtam, hogy meg fog keresni... És azt is tudom, hogy miért... Hallgasson hát reám, kedves, mert ebben a percben úgy szólok magához, mintha a húgom volna... Ne vállaljon semmi kockázatot!... Ne szülje meg a gyermeket... Károly apai és anyai ágon egyaránt terhelt családból jön... Két húga öngyilkos lett, az öccse az örültekházában múlt ki...

Teréz miután eljött tőle, már tudta, hogy kényszer-szülésre kell rászánnia magát, s bár azt remélte, hogy a bizonyosság leveszi majd róla a terhet, s bármit tud is meg, könnyebben el fogja viselni, mint a mardosó kételetyt, most még kétségbeesettebb volt; már hozzászokott a picéhez, nevet adott neki, eltervezte, milyen ruhácskába öltözteti, hogyan neveli; ha lefeküdt, úgy érezte „Hüvelykmatyi” is alszik odabenn, s ha megébredt, azt hitte, a csöppség is mocoogni kezd, s a szemét dörzsöli parányi öklével. Néha még kezének a tapogatását is érezte az arcán, meleg és szorító inye megcsiklandozta a mellét, s annyira a saját magzatának tartotta, egyedül csak az övének, hogy mind tudatosabban és elszántabban igyekezett kivágni az Apa fogalmának sötét és bizonytalan köréből... Mikor hazaért és elmondta Józsinnak, aki már nyugtalanul várta, hogy miként találkozott Harmat Verával, s hogyan fogadta őt a különös nő, a bátyja idegesen fölnevetett: – „Magasrendű szellem!” – mondta, és még el is vörösödött az indulattól. – „Különös intellektus”, „Az érzékiség és a szellemi szabadság ellentmondása, amely az okos férfiakban tapasztalható”!... Micsoda szavak mögé rejtőzik néha a fajtalanság!... Most már látom,

hogy nem is tehetett mást az a gazember! Meg kellett pucolnia innen, hogy elkeveredjék egy nyugati város bálében, ahol még senki sem ismeri, és ahol megújulhat a saját piszkában!...

Szorongva, nehéz szívvel ment el, s miután megcsókolta a húgát az ajtóban, fogadkozott, hogy mielőbb áthelyezteti magát, és Terézhez költözik, de addig is felhívja telefonon, hogy lássa, beszélt-e már orvossal, és mikor kerül sor a beavatkozásra... Teréz, miután többé nem hallotta bátyja hangját, még inkább egyedül érezte magát, mint azelőtt. Még a város is idegenebb volt számára, és már tudta, hogy képtelen megszokni a sárgára festett pöf-feteg házaival, nagy, kopár tereivel, melyek oly közönyösek maradtak mindvégig az ő sorsa iránt. Miután Harmat Verát megkereste, és Józstól elbúcsúzott, a sok izgalomtól elfáradva korán ágyba bújt. Fázósan húzta magára a paplant, s alighogy egy kicsit átmelegedett, hirtelen valami boldog ijedelemmel kezdett figyelni önmagára. Úgy érezte, mintha a fejlődő magzat belülről megficskázta volna a hasát, s halkán bugyborékoló nevetéssel mindjárt vissza is húzódott onnan. Teréz elmosolyodott a sötétben, és meghatódva, feszülten várt, aztán magában szólongatni, bátorítani kezdte a csöppséget; de az nem jelentkezett, s amikor ő beleszenderedett a várakozásba, Harmat Vera tűnt eléje a fehér köpenyes orvossal, s mindketten bátorítóan, jókedvűen nyújtották felé a kezüket, még integettek is, mint akik mindent előkészítettek már...

És valóban kényszerszülést kellett alkalmazni, ha nem akarta tovább szaporítani életének eddig is szomorú kimenetelű kockázatait, hiszen még az is kockázatnak számított, hogy oly sokáig hordta a magzatot és viaskodott magával...